

نقش توسعه گردشگری در کاهش فقر مناطق روستایی مطالعه موردی: دهستان درب گنبد- شهرستان کوهدشت

علی منظم اسماعیل پور*، احمد رومیانی، محمد خراج، خیرالنساء منصوری

۱-استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

نویسنده مسئول، ایمیل

monazzam.aki@pnu.ac.ir

۲-دکترای جغرافیای و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

۳-کارشد ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

۴- کارشد ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

چکیده

از گردشگری روستایی به عنوان زیربنای توسعه و کاهش فقر در نواحی روستایی نام برده است و زمینه رونق فعالیت های مختلف در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی را در نواحی روستایی به دنبال داشته است. بنابراین بررسی تغییر و تحول توسعه گردشگری بر کاهش فقر در مناطق روستایی ضروری است. هدف از این پژوهش بررسی تغییر و تحول توسعه گردشگری بر کاهش فقر روستایی در دهستان درب گنبد شهرستان کوهدشت است. تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی- تحلیلی است. تهیه داده های مورد نیاز مبتنی بر روش میدانی است. جامعه آماری این پژوهش، جمعیت ۵ روستای دارای جذب گردشگری در دهستان درب گنبد می باشد که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۸۹ پرسشنامه به عنوان حجم نمونه تعیین و به صورت تصادفی در محدوده مورد مطالعه بین مردم توزیع و پخش گردیده است. همچنین تجزیه و تحلیل داده ها با بهره گیری از نرم افزار Spss (آمار توصیفی و استنباطی) انجام شده است. نتایج حاصله از این پژوهش، مبین است که میزان توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه بالاتر از حد متوسط است. همچنین نتایج نشان داد که بین سطح توسعه گردشگری در روستاها تفاوت معناداری وجود دارد ($p > 0.05$). بنابراین در کل می توان بیان کرد که رابطه مستقیم معناداری بین توسعه گردشگری و کاهش فقر روستایی است.

کلمات کلیدی: توسعه گردشگری، توسعه روستایی، کاهش فقر، دهستان درب گنبد(شهرستان کوهدشت)

در سطح جهانی، با وجود افزایش شهرنشینی، فقر شدید همچنان یک پدیده روستایی است. از ۱,۲ میلیارد انسان بسیار فقیر جهان، ۷۵ درصد در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و بیشتر آنها برای بقا به کشاورزی، جنگلداری، شیلات و فعالیت‌های مرتبط وابسته هستند. ارتقای اقتصاد روستایی به شیوه‌ای پایدار، پتانسیل افزایش فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی، کاهش نابرابری‌های درآمدی منطقه‌ای، جلوگیری از مهاجرت زودرس روستا به شهر و در نهایت کاهش فقر از اهداف توسعه روستایی هستند. علاوه بر این، توسعه مناطق روستایی ممکن است به حفظ منظر روستایی، حفاظت از فرهنگ‌ها و سنت‌های بومی کمک کند (برتون و همکاران^۱، ۲۰۲۲، ص. ۱۳۰۲). لذا از دهه ۱۹۷۰ توسعه روستایی به عنوان یک مفهوم به شدت با ارتقای استانداردهای زندگی و پیش شرطی برای کاهش فقر روستایی همراه بوده است. بنابراین، اگر تعریف کلی توسعه روستایی، یعنی بهبود رفاه همه اعضای جمعیت روستایی، پذیرفته شود، این موجب کاهش فقر خواهد شد (کاریاسا و دیوی^۲، ۲۰۱۱، ص. ۶).

رهیافت‌های گوناگونی توسط صاحب نظران و مدیران برای کاهش فقر روستایی ارائه شده است، یکی از این رویافت‌ها توسعه گردشگری است که در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نتایج مثبتی به دنبال داشته است. از این منظر، رویافت گردشگری روستایی، یکی از مهمترین عوامل توسعه اقتصادی، اجتماعی و مرکز ثقل جمعیتی و پول از مرکز شهری به نواحی پیرامونی است. این صنعت از یک سو، می‌تواند به عنوان ابزاری برای توسعه مناطق روستایی (با جاذبه‌های خاص گردشگری) باشد که زمینه ایجاد منبع مالی جدید، وضعیت اقتصادی مردم محلی را بهبود و به عنوان منبعی در خصوص زدودن فقر روستایی است و از سوی دیگر، عاملی مهمی در جهت رفع مشکلات کشاورزی، افزایش اشتغالزایی و افزایش درآمد برای مردم مناطق صنعت روستایی است (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۸۴). مالکی^۳ (۱۹۹۷)، از رویافت توسعه گردشگری به عنوان ابزارهای مهم توسعه منطقه‌ای نام می‌برد. این محقق بیان می‌کند که تمرکز گردشگری به مناطقی معطوف شده است که زمینه را برای ایجاد شغل و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی فراهم کرده است. مکان‌هایی که جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی یا تاریخی خاص دارند می‌توانند با جذب گردشگر، به ابزار صادرات بدل شوند. رونق گردشگری در کنار ساخت و ساز مراکز خرید، کازینو، پارک‌های موضوعی و امکانات برگزاری همایش، در کنار هتل‌ها، رستوران‌ها و فروشگاه‌های خرید هدیه نیز ایجاد می‌شود (بوتوفسکی^۴، ۲۰۱۰، ص. ۱۰). همچنین ویلیامز و شاو^۵ (۱۹۹۷) در بحث رابطه بین توسعه گردشگری و توسعه روستایی، بیان کردند گردشگری زمینه کاهش فقر و کاهش مهاجرت در مناطق روستایی وجود آورده است. به گفته شارپلی و شارپلی^۶

¹ Burton et al

² Kariyasa & Dewi

³ Maliki

⁴ Butowski

⁵ Williams And Shaw

⁶ Sharpley and Sharpley

(۱۹۹۷)، توسعه گردشگری روستایی به‌طور فزاینده‌ای برای تنوع‌بخشی و بازسازی اقتصادی- اجتماعی استفاده می‌شود. هال و جنکینز^۱ (۱۹۹۸) نیز بیان می‌کنند که گردشگری می‌تواند تنوع ایجاد کند و در نتیجه با ایجاد شغل، فرصت‌های کسب‌وکار، درآمد و افزایش پایه مالیاتی، تقویت اقتصاد محلی را به وجود آورده است.

منطقه مورد مطالعه این پژوهش در محدوده شهرستان کوه‌دشت (استان لرستان) بواسطه قرارگیری در دامنه‌های شمال غربی با دارا بودن قابلیت‌های فراوان و چشم‌اندازهای جغرافیای متنوع، وجود جنگل‌های فراوان، طبیعت بکر و دست‌نخورده، چشمه‌ها و رودهای پرآب از یک سو و از سوی دیگر، جاذبه‌های بسیار مهم این ناحیه، امام زاده محمد، پارک جنگلی درب‌گنبد، رودخانه سیمره، آثار متنوع تاریخی و کوه‌های مرتفع سالانه میزان پذیرش علاقمندان بسیاری به این ناحیه می‌باشد. بر همین اساس این تحقیق در جهت پاسخگویی به این فرضیه کلیدی تدوین یافته است «بین توسعه گردشگری روستایی با کاهش فقر در نواحی روستاهای دهستان درب‌گنبد رابطه معنی‌داری وجود ندارد».

۲. مبانی نظری

۲.۱. فقر

افزایش رفاه اقتصادی مردم و کاهش فقر یکی از اهداف اصلی برنامه‌های توسعه اقتصادی در هر کشوری است. فقر از پدیده‌های نامطلوبی است که از آغاز زندگی بشر در این کره خاکی با وی قرین و هم‌نشین بوده است. پدیده فقر هنگامی که از نسلی به نسل دیگر تداوم یابد، ریشه دوانده و به صورت یک فرهنگ تبدیل شده و به عنوان مانعی پایدار در مقابل توسعه می‌گردد. فقر واقعی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی سیاسی است که از دیر باز از بزرگ‌ترین مشکلات انسان بوده است (طالبی، ۱۳۸۸، ص. ۳). به طوری که همواره به صورت یک معضل جهانی فراوری جامعه بشری بوده است. از اواخر دهه ۱۹۷۰ و آغاز دهه ۱۹۸۰ به دلیل پذیرش برنامه اصلاح ساختاری، آزادسازی و خصوصی‌سازی توسط بسیاری از کشورهای جهان، فقر و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر مورد توجه بسیار قرار گرفت (پیرائی و شهسوار، ۱۳۸۸، ص. ۲۳۵). پیچیدگی موضوع فقر با توجه به روند بسیار مخرب آن در توسعه اقتصادی کشورها، نیازمند تدابیر ملی و بین‌المللی است. به طوری که در زمینه‌های بین‌المللی این تلاش‌ها با ارائه گزارش توسعه انسانی سازمان ملل در سال ۱۹۹۰ آغاز شد و در اجلاس توسعه اجتماعی کپنهاگ (۱۹۹۵) ادامه یافت. در همین راستا سال ۱۹۹۷ به عنوان سال فقرزدایی و همچنین سال‌های ۲۰۰۶-۱۹۹۷ (۱۳۸۵-۱۳۷۶) به عنوان دهه فقرزدایی برگزیده شده و دولت‌ها خود را به تهیه برنامه‌های ملی فقرزدایی و همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در این زمینه متعهد کردند.

دیدگاه‌های مختلفی راجع به تعاریف فقر مطرح شده است به طوری که بانک جهانی در سال (۱۹۹۵)، فقر را ناتوانی در دستیابی به استاندارد زندگی حداقل تعریف نمود. این استاندارد با محاسبه نیازهای مصرفی پایه یا درآمد لازم برای تأمین این نیازها سنجیده می‌شود. به موجب این تعریف، فقر به معنای ناتوانی افراد خانواده‌ها یا کل جامعه در تحصیل منابع کافی برای ارضای نیازهای اساسی خویش است (ارضروم چیلر، ۱۳۸۴). آدام اسمیت، پدر اقتصاد بیان می‌کند که فقر به

^۱ Hall & Jenkins

فقدان نیازهاست و این نیازها بوسیله عادت‌ها و رسوم جامعه تعیین می‌شود. در واقع وی نیازها را به دو دسته ۱- نیازهای اساسی که برای ادامه حیات لازم است و شامل آن چیزهایی که عادات و رسوم هرکشور فقدان آن را برای مردمان آبرومند نامناسب می‌داند و نیازهای غیر فیزیولوژیک و غیر اساسی تقسیم بندی کرد. تانسند^۱ در دهه‌های ۱۹۶۰ و- ۱۹۷۰ اعتقاد داشت که افراد، خانوارها و گروه‌های جمعیتی را زمانی می‌توان فقیر به حساب آورد که با فقدان منابع برای کسب انواع رژیم‌های غذایی، مشارکت در فعالیت‌ها و شرایط و امکانات معمول زندگی مواجه باشند (ارضروم چیلر، ۱۳۸۴)، سن^۲ در سال ۱۹۸۱ اشاره کرده است که فقر را باید به صورت محرومیت از قابلیت‌های اساسی در نظر گرفت و نه صرفاً "پایین بودن درآمدها که ضابطه متعارف شناسایی فقر است. البته محرومیت، خود مفهومی نسبی است که ممکن است در مکان‌ها و زمان‌های متفاوت تعاریف متفاوتی داشته باشد. آنچه که چشم‌انداز قابلیت در تحلیل فقر انجام می‌دهد این است که درک ما را از ماهیت و علل فقر و محرومیت گسترش می‌دهد (ارضروم چیلر، ۱۳۸۴). بانک توسعه آسیا، فقر را محرومیت از دارایی‌ها و فرصت‌هایی است که هر فرد مستحق آنها می‌باشد. مکتب اسلام همانند سایر مکاتب دینی، فقر را پدیده‌ای شوم و مذموم در جامعه دانسته و رهبران جامعه اسلامی را موظف به از بین نموده است. در اینجا با ارائه احادیثی از پیامبر اسلام (ص) دیدگاه این مکتب را نسبت به فقر به اجمال بیان می‌کنیم:

- ۱- پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید: الفقر اشد من القتل: فقر از کشته شدن بدتر است.
- ۲- در حدیثی دیگر به ارتباط موجود میان فقر و گرسنگی با فرائض می‌پردازد و می‌فرماید: فلو لاخلب ما صلینا و لاصمنا و لا ادینا فرائض ربنا عزوجل: اگر نان نباشد، هر آینه ما نماز، روزه و فرائض پروردگار را بجای نمی‌آوریم
- ۳- همچنین فقر و تنگدستی را عاملی برای بی‌ایمانی نسبت به قیامت دانسته و می‌فرماید: هر کسی معیشت نداشته باشد، ایمان به معاد ندارد. به هر حال به طور کلی فقر عبارت است از ناتوانی انسان در برآورده ساختن حد کافی و همه جانبه نیازمندیهای بنیادی یا نسبی خود از مواهب زندگی مادی، معنوی یا هر دو به دلیل ماهیت فردی، نظامهای اجتماعی و اقتصادی شرایط محیطی که راه توسعه متعارف برای او را سد کرده و در سیر او به سوی کمال اختلال ایجاد می‌کند و زندگی فردی و اجتماعی را متزلزل می‌سازد (حیدری و بهرامی، ۱۳۹۹، ص. ۱۴). بنابراین با توجه به تعاریف مختلف محققان از فقر، می‌توان بیان کرد که براساس گزارش بانک جهان در سال (۲۰۱۳) مفهوم فقر در کشورهای پیشرفته دنیا زمینه مشکلاتی را به وجود آورده است که دولت‌ها با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. طبق گزارش مرکز مطالعات کنگره ایالات متحده که در ۲۷ سپتامبر ۲۰۱۲ منتشر شد، بیش از ۶/۲ میلیون نفر در سال ۲۰۱۱ در این کشور زیر خط فقر زندگی می‌کنند، به طوری که جمعیت افراد فقیر از ۱۲/۳ درصد در سال ۲۰۰۶ به ۱۵ درصد در سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ رسیده است. همچنین در این سال‌ها فقر در بین سیاهپوستان به ۲۷/۶ درصد رسیده است. سایر آمارهای این گزارش نشان می‌دهد که سایر نژادها مانند سیاهپوستان، اسپانیولی زبان‌ها (اهالی آمریکای لاتین) و آسیایی‌ها تفاوت بسیاری با سفیدپوستان دارند (بانک جهانی^۳، ۲۰۱۳، ص. ۲۲).

¹ Tansand

² Sean

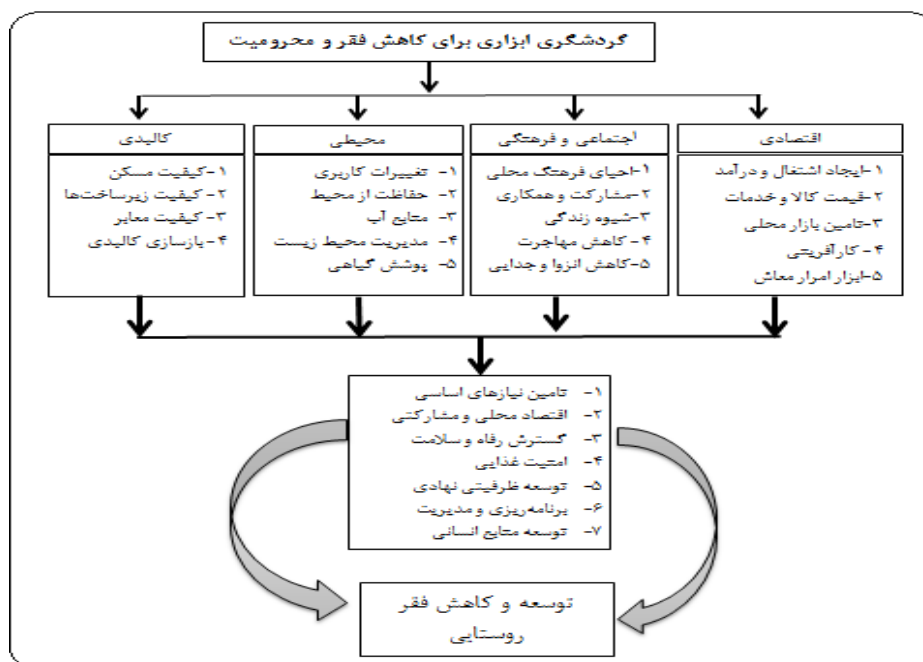
³ World Bank

۲.۲. توسعه گردشگری و کاهش فقر روستایی

در حال حاضر گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد روستایی و منبعی بالقوه برای تنوع بخشی به آن در راستای نیل به توسعه پایدار روستایی است. به طوری که با برنامه ریزی بهتر آن می توان در نواحی روستایی مقصد در ارتباط با جامعه محلی و ساکنین آن با گردشگران و صنعت گردشگری زمینه را برای پایداری بیشتر فراهم ساخت. به عبارت دیگر، گردشگری به عنوان بزرگترین صنعت خدماتی دنیا، نقش و جایگاه ویژه ای در توسعه مناطق جغرافیایی دارد (هوراکووا^۱، ۲۰۱۰، ص. ۳۸). هنگامی که ابعاد و زمینه های مرتبط با گردشگری به خوبی شناخته گردد، به طور یقین در جهت توسعه واقعی مناطق جغرافیایی گامهای علمی و اجرایی مطلوبتری برداشته خواهد شد. این وضعیت زمانی نمود بیشتر و عینت تری پیدا خواهد کرد که مناطق دارای پتانسیل های گردشگری متنوع و منحصر به فرد باشد و از طرفی، این وضعیت بتواند در محرومیت زدایی منطقه مؤثر واقع گردد (پولیدو^۲، ۲۰۱۱، ص. ۱۵۵-۱۵۶). در کشورهای توسعه یافته، این صنعت موجب تنوع درآمدها و کاهش ناهماهنگی در اقتصاد می گردد و در کشورهای در حال توسعه، فرصتی برای صادرات ایجاد می کند، که نرخ رشد آن از اشکال سنتی صادرات بیشتر است (عینالی و رومیانی، ۱۳۹۲، ص. ۹۲). از دیدگاه توسعه پایدار، صنعت گردشگری، به عنوان بزرگترین و متنوع صنعت دنیا، نقش عمده ای در فرآیند توانمندسازی و توسعه ظرفیت های محلی از طریق تنوع بخشی به رشد اقتصادی و فعالیت های مرتبط، انتقال تکنولوژی و تفکرات جدید، تامین بازار برای تولیدات محلی، بهبود زیرساخت ها، حرکت سرمایه و انتقال پول و ارز، ایجاد ارتباط سازنده بین بخش های اقتصادی، ایجاد اشتغال مولد و تنوع بخشی به آن، گسترش یکپارچگی و همگرایی اجتماعی- فرهنگی در سطح منطقه ای و تقویت وحدت و وفاق ملی، ارتقای سطح فرهنگ، نوگرایی و پاگرفتن اقشار جدید و حفظ میراث فرهنگی و آداب و سنن بومی و ... ایفا می کند (عینالی و رومیانی، ۱۳۹۲: ۹۳). بنابراین گردشگری منبعی قابل اتکاء در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه است که می تواند تأثیر فزاینده ای بر روی افزایش درآمد چه از سطح ملی و چه در سطح محلی و نیز افزایش فرصت های شغلی، افزایش سطح دستمزدها و تحول و گسترش تولیدات و ... داشته باشد. علاوه بر این، گردشگری منبع بسیار مهمی برای اشتغال نیروی کار غیرماهر، به ویژه زنان و مهاجران فقیر روستایی است. این اشتغال می تواند در بخش های مرتبط با گردشگری نظیر صنعت و کشاورزی انجام شود. به علت این که بخش گردشگری نسبتاً کاربر است، بنابراین سرمایه گذاری در آن می تواند اشتغال گسترده تری را فراهم سازد. از سوی دیگر، با توجه به اینکه گردشگری می تواند تعداد زیادی شغل برای زنان و نیروی کار غیرماهر ایجاد کند، در نتیجه می تواند به توانمندسازی زنان و کاهش فقر کمک فراوان کند (دهقان، ۱۳۸۴، ص. ۱۱). به طوری که بسیاری از کشورها از این رهیافت توانسته اند وضعیت خویش را حد قابل توجهی بهبود بخشیده، بر مشکلات اقتصادی خویش، از قبیل پایین بودن سطح درآمد سرانه، بیکاری و کمبود درآمدهای ارزی فائق آیند؛ بطوری که در حال حاضر سهم درآمدی حاصل از صنعت گردشگری حدود ۶ درصد از صادرات را تشکیل می دهد (قادری، ۱۳۸۸: ۲۸).

¹ Horáková

² Pulido

شکل (۱): مدل آثار گردشگری برای کاهش فقر و محرومیت، (نگارندگان، ۱۴۰۲)

بنابراین گردشگری روستایی استراتژیکی برای عناصر مهم توسعه محلی و منطقه‌ای است که از طریق آن منابع باید در کارآمدترین راه ممکن استفاده شود (بوگان^۱، ۲۰۱۲، ص. ۳۷). از دیگر اثرات گردشگر، می‌توان به تولید درآمد، شغل و منابع جدید اقتصادی برای مردم محلی، کمک به کاهش قدرت اجتماعی نامتعادل، ارائه فرصت‌های شغلی برای حفظ جمعیت منطقه‌ای و ضریب تعدد بالا، احیای فرهنگ محلی، افزایش کرامت ملی و اعتماد به نفس حفظ منابع طبیعی و فرهنگی..... و اثرات منفی آن تورم قیمت محلی، مهاجرت نیروی کار، تخریب ساختار کار محلی، تغییر الگوهای فرهنگ محلی، کاهش الگوها زندگی، انواع مختلف آلودگی‌ها توسط گردشگران، از بین بردن حیوانات ..... منجر می‌شود (اودلیه و همکاران^۲، ۲۰۱۳، ص. ۲۱-۲۵). به طوری که به عقیده بسیاری از محققان، در مقایسه با دیگر بخش‌های اقتصادی مزایای بسیاری دارد، که آن را به یک ابزار موثر برای از بین بردن فقر تبدیل می‌کند. گرچه تحقق آن تا حد زیادی مستلزم این است که دستور کار فقر به طور مشخص تری در برنامه‌ها و استراتژی‌های ملی گردشگری برای تقویت مشارکت و فرصت‌های بیشتر برای قشر فقیر، گنجانده شود (جمعه پور و نرجس، ۱۳۹۱، ص. ۸۹). بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، تاکنون مطالعاتی در ارتباط با رابطه توسعه گردشگری و فقر در نواحی روستایی انجام شده است که برخی از این مطالعات در جدول (۱) بیان شده است.

جدول ۱. رابطه‌ی بین گردشگری و فقر در نواحی روستایی

محقق	نتیجه تحقیق
جمعه پور و نرجس (۱۳۹۱)	نمایح نشان داد که بین گردشگری و معیشت روستاییان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد

¹ Bogan

² Odeleye et al

نتایج نشان داد که گردشگری منبع بسیار مهمی برای اشتغال نیروی کار غیرماهر، به ویژه زنان و مهاجران فقیر روستایی است	پاپ زن و همکاران (۱۳۸۹)
نتایج نشان می‌دهد اگرچه گردشگری توانسته به ترتیب در زمینه های فرهنگی و زیستمحیطی همچون تقویت مهارت زبانی و بالا بردن آگاهی روستاییان تأثیر مثبتی داشته باشد، اما در حوزه اقتصادی علیرغم ایجاد مشاغل محدود مستقیم و غیرمستقیم نتوانسته از فقر روستایی بکاهد.	گودرزی و جمعه پور (۱۳۹۴)
گردشگری نقش موثری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی در روستاهای مورد مطالعه به دنبال داشته است.	رومیانی و همکاران (۱۳۹۲)
نتایج تجربی به دست آمده حاکی از این است که گردشگری چشم‌اندازهای رشد اقتصادی در ایران را بهبود می‌بخشد و موجب افزایش GDP سرانه می‌شود. همچنین رابطه U معکوس کوزنتس در ایران تأیید گردید و براساس نتایج به دست آمده می‌توان گفت که توسعه گردشگری در ایران باعث کاهش نابرابری می‌شود. از سوی دیگر بررسی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم گردشگری بر فقر نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در ایران می‌تواند باعث کاهش فقر شود.	رضا قلی زاده (۱۳۹۵)
نتایج نشان داد که فقرا در واکنش به نگرانی مشترک طبیعت‌گردی ناپایدار از راهکار اساسی تالش برای مشارکت در فعالیت‌های مرتبط با طبیعت‌گردی استفاده کرده‌اند. این راهکار فرایندی چندبعدی شامل تالش برای مشارکت در مشاغل رسمی، تالش برای مشارکت در فعالیتهای غیررسمی و تالش برای یادگیری و افزایش مهارت ها است.	رضوانی و همکاران (۱۳۹۷)
نتایج نشان داد ابزاری برای توسعه اقتصادی، کسب درآمد، اشتغال و به نوعی سرمایه‌گذاری در توسعه روستایی است.	گالنت و همکاران ^۱ ، ۲۰۰۵، ص. ۱۵
نتایج نشان داد که گردشگری زمینه فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی در روستاها، مدیریت منابع طبیعی و کاهش فقر روستایی را به دنبال داشته است	اسلوا ^۲ ، ۲۰۰۶، ص. ۳۶۷
نتایج نشان داد که رابطه معناداری بین توسعه اقتصادی روستایی و کاهش فقر وجود دارد	جیانوتزی و نایکمپ ^۳ ، ۲۰۰۶
نتایج نشان داد که پیامدهای اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی مثبت برای مردم روستایی به همراه دارد.	واکر و واکر ^۴ ، ۲۰۱۱
نتایج نشان داد که گردشگری به توسعه کشاورزی و تجارت در توسعه روستایی منجر شده و مکملی برای فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی و کاهش مهاجرت را به دنبال داشته است.	اوکچ و همکاران ^۵ ، ۲۰۱۲

منبع: نگارنده گان براساس منابع قابل دسترس: ۱۴۰۲

۳. روش تحقیق و معرفی منطقه مورد مطالعه

تحقیق حاضر با توجه به موضوع دیدگاه‌ها و نظریه‌ها در مورد اثرات گردشگری بر کاهش فقر روستایی از روش‌های توصیفی- تحلیلی بهره گرفته است. لذا در تحقیق حاضر برای گردآوری داده ها و اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای و

¹ Gallent et al

² Swallow et al

³ Giaoutzi & Nijkamp

⁴ Walker & Walker

⁵ Okech et al

پیمایش میدانی مبتنی بر مشاهده و تکمیل پرسشنامه با سؤالات طیفی استفاده گردید. جامعه آماری این تحقیق ۵۴۴۴ نفر جمعیت در نظر گرفته شده است که با استفاده از فرمول کوکران ۱۸۹ پرسشنامه بدست آمد و مقدار خطا آن ۰/۰۷ در نظر گرفته شده است. همچنین این تعداد پرسشنامه بین مردم به صورت تصادفی توزیع گردد.

جدول ۲. تعداد روستاهای سهم پرسشنامه در دهستان درب گنبد

روستا	جمعیت	تعداد خانوار	سهم پرسشنامه هر روستا
درب گنبد	۳۱۲۴	۸۵۴	۱۰۸
بلوران	۷۴۲	۲۱۷	۲۶
چم قلعه	۴۶۲	۱۱۸	۱۶
بره کلک	۷۳۴	۲۰۳	۲۵
ابوالوفا	۳۸۲	۱۱۱	۱۳
جمع کل	۵۴۴۴	۱۵۰۳	۱۸۹

منبع، مرکز آمار، ۱۴۰۰

جهت تعیین ضریب اعتبار پرسشنامه در دهستان مورد مطالعه، پس از جمع‌آوری پرسشنامه های مذکور داده‌ها وارد کامپیوتر شدند و با استفاده از نرم افزار SPSS و روش آماره آلفای کرونباخ، اعتبار پرسشنامه برای ابعاد گردشگری به میزان ۰/۷۸ و برای بعد فقر ۰/۷۴ بدست آمد. پس از گردآوری داده‌ها با استفاده از روش ها و آمارهای توصیفی (میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات) و آزمون استنباطی (تحلیل واریانس و t تک نمونه‌ای و رگرسیون و همبستگی) بهره گرفته شده است.

جدول ۳. شاخص های و متغیرهای مورد استفاده تحقیق

ابعاد	شاخص‌ها	متغیر
اقتصادی	اشتغال‌زایی	اشتغال در فعالیتهای غیرکشاورزی، اشتغال در زیرساخت‌های خدماتی، ایجاد کارافرینی، ایجاد اشتغال در خدمات رسانی
	درآمدزایی	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی خانوار و افزایش میزان آن، قیمت زمین در بافت مسکونی و حاشیه روستا، قیمت کالاهای ضروری و مصرفی در زمان حضور گردشگران
	سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری در اماکن روستایی، فرصت‌های پس‌انداز خانوارها، سرمایه‌گذاری در مشاغل سنتی. سرمایه‌گذاری‌های غیر دولتی در جاذبه‌ها
اجتماعی - فرهنگی	مشارکت و همکاری	رعایت آداب و رسوم محلی، همکاری در مدیریت امور روستا، مشارکت در تامین هزینه‌های عمومی، همیاری در تامین هزینه‌های خدمات، میزان همدلی در میان اهالی روستا با گردشگران
	امنیت	احساس امنیت در روستا، افزایش جرائم و ناهنجاری‌ها در روستا، رواج فرهنگ مصرفی در روستا، تغییر در ارزش‌های مردم محلی ناشی از حضور گردشگران، آلودگی‌های رفتاری متعارض با هنجارهای جامعه، رفتارهای غصب آلود مردم نسبت به گردشگران
	مهاجرت	کاهش مهاجرت ساکنین بویژه جوانان، مهاجرپذیر روستاها، افزایش جمعیت سالمندان و بازنشستگان، جذب سرمایه‌های مهاجران و کارآفرینان ساکن در شهر با منشاء روستایی، درون کوچی و بازگشت مهاجران سال‌های قبل
کالبدی	بهبود استاندارد ساخت‌وساز	بهبود استانداردهای مسکن، تغییرات صورت گرفته در بافت کالبدی روستا، استفاده از مصالح نوین در ساخت و سازها، نظارت و کنترل بر ساخت و سازها، استفاده از دانش‌های جدید در ساخت ساز مسکن

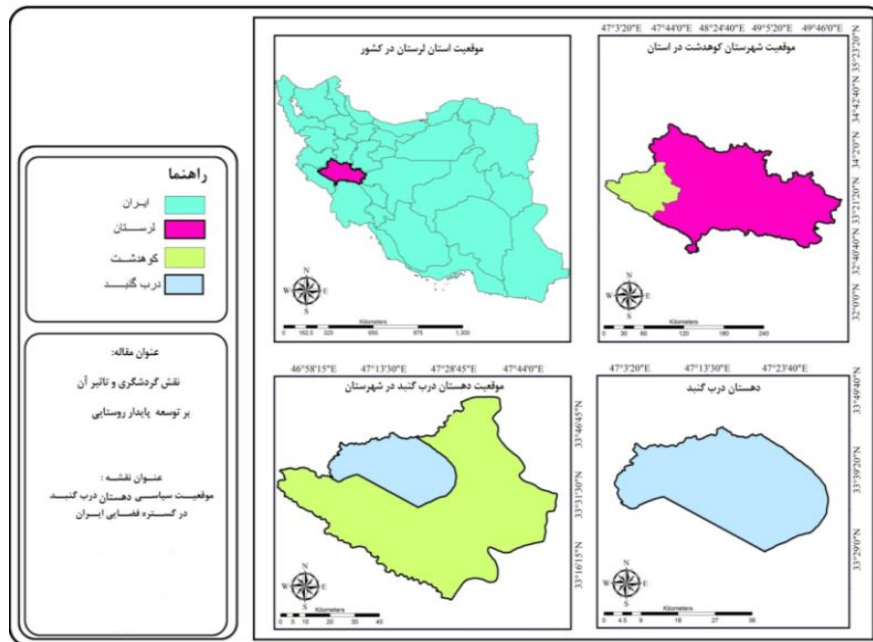
ساماندهی و بهبود معابر	ساماندهی و بهبود معابر توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جاده‌ای، مشارکت در بهسازی روستا
تغییرات کاربری	تغییرات کاربری در مزارع و باغات، ساخت و ساز بدون برنامه، تخلیه نخاله‌های ساختمانی، تغییرات کاربری‌ها در دامنه‌ها و مراتع محدوده بافت روستا
آلودگی محیط	آلودگی منابع آب (افزایش استفاده از منابع آب، رواج استفاده گسترده از انواع سموم و کودهای شیمیایی، افزایش فاضلاب تخلیه شده به منابع آب‌های سطحی و ...)، همکاری در تامین هزینه‌های جمع آوری زباله، بهبود روش‌های دفع زباله، دسترسی به خدمات بهداشتی، جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، رعایت پاکیزگی محیط
تخریب محیط	تخریب زیبایی‌های طبیعی، تخریب مراتع و زیست‌گاه‌های حیات وحش، کاهش تنوع پوشش گیاهی بدلیل توسعه دامداری‌ها، تخریب پوشش‌های گیاهی بدلیل خاکبرداری و ساختمان سازی در دامنه‌ها
اقتصادی	افزایش محصولات تولیدی سنتی با ورود گردشگران، افزایش تنوع منابع درآمدی، افزایش پس‌انداز و درآمد، کاهش بیکاری در طول سال، افزایش ثبات درآمد، کسب درآمد، ایجاد اشتغال زایی موقت، کافی بودن درآمد نسبت به جمعیت خانوار و ...، تنوع شغلی، رضایت از شغل، افزایش درآمد سرانه
اجتماعی	بهبود فضاهای آموزشی و تفریحی، افزایش میزان زاد و ولد، افزایش امید به زندگی، بهبود بهداشت و درمان، کاهش مهاجرت جوانان، افزایش امنیت اجتماعی، همکاری با مسئولین محلی، مشارکت در امور عمومی، افزایش بیمه درمانی روستایی
کالبدی	دسترسی به زمین مسکونی جهت ساخت و ساز، ساخت اماکن عمومی، بهبود وضع معابر، بهبود روشنایی معابر، بهبود کیفیت مصالح، بهبود کیفیت معابر، پاکیزگی محیط و منظر روستا، بهبود عرض معابر

منبع: صابری‌فر و قیصاری، ۱۳۸۸؛ جمعه‌پور و نرجس، ۱۳۹۱؛ عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۲؛ فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲، رومیانی، ۱۳۹۲؛ غنابستانی، ۱۳۸۸؛ آمار و برنجکار، ۱۳۸۸؛ نوریس و وینستون^۱، ۲۰۰۷؛ نث^۲، ۲۰۰۸

دهستان درب گنبد در شمال غربی شهرستان کوه‌دشت و در غرب استان لرستان قرار دارد که از شمال به استان کرمانشاه و همدان، از جنوب به خوزستان و از غرب به استان ایلام محدود می‌شود و از نظر مختصات جغرافیایی در ۴۷ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. وسعت منطقه برابر ۶۳۲۰۶ هکتار و ارتفاع از سطح دریا ۱۱۴۹ متر می‌باشد. بنابر سرشماری مرکز آمار ایران، جمعیت بخش درب گنبد در سال ۱۴۰۰ برابر با ۱۳۰۱۷ نفر بوده است که از این میان ۶۶۹۸ نفر مرد و بقیه زن بوده‌اند. این بخش ۲۶۰۹ خانوار دارد که دارای دو دهستان به نام‌های درب گنبد و بلوران می‌باشد.

¹ Norris and Winston

² Neth

شکل ۲. موقعیت منطقه مورد مطالعه در کشور و استان (منبع: یافته‌های تحقیق: ۱۴۰۲)

۴. یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد از مجموع ۱۸۹ نفر پاسخگو، ۵۸/۷ درصد مرد و ۴۲/۳ درصد را زنان تشکیل می‌دهند که بررسی وضعیت سن آن‌ها مبین آن است که بیشترین آن‌ها (۳۹/۹ درصد) در گروه سنی ۴۰-۳۱ سال قرار دارند. از لحاظ وضعیت تحصیلات ۷/۷ درصد بی‌سواد، ۲۸/۷ درصد دارای سواد خواندن نوشتن، ۳۰/۱ درصد ابتدائی، ۲۷/۳ درصد راهنمایی، ۵/۶ درصد متوسطه و سطح تحصیلات ۰/۷ درصد پاسخگویان فوق دیپلم و بالاتر است؛ همچنین وضعیت شغلی پاسخگویان بیانگر آنست که، ۵۵/۲ درصد بازاریاب گردشگر، ۳۶/۶ درصد شغل آزاد و ۸/۴ درصد بازنشسته هستند.

برای بررسی ارزیابی دیدگاه پاسخگویان در ارتباط با هر یک از متغیرهای بعد اقتصادی به تفکیک شاخص‌های سه‌گانه پرداخته شد که بیانگر آن است که در شاخص اشتغالزایی متغیرهای اشتغال، (در فعالیتهای غیرکشاورزی و توسعه فعالیتهای کارآفرینی)، در شاخص درآمدزایی، (متغیرهای قیمت کالاهای ضروری و مصرفی در زمان حضور گردشگران و تنوع بخشی به منابع درآمدی خانوار و افزایش میزان آن) و در شاخص سرمایه‌گذاری، (متغیرهای سرمایه‌گذاری در مشاغل سنتی و سرمایه‌گذاری غیردولتی در جاذبه‌ها) به ترتیب بیشترین و کمترین مقدار میانگین را دارا بوده‌اند و در ارتباط با هریک از متغیرهای بعد اجتماعی - فرهنگی به تفکیک شاخص‌های سه‌گانه نشان می‌دهد که در شاخص مشارکت و همکاری، (متغیرهای مدیریت امور روستا و رعایت آداب و رسوم محلی)، در شاخص امنیت (متغیرهای احساس امنیت در روستا و آلودگی‌های رفتاری متعارض با هنجارهای جامعه) و در شاخص مهاجرت (متغیرهای درون کوچی و بازگشت مهاجران سال‌های قبل و مهاجرپذیر روستاها) به ترتیب دارای بیشترین و کمترین

مقدار میانگین بوده اند و در ارتباط با هریک از متغیرهای بعد کالبدی به تفکیک شاخص‌های دوگانه بیانگر آن است که در شاخص بهبود استاندارد ساخت و ساز (متغیرهای تغییرات صورت گرفته در بافت کالبدی روستا و مصالح مورد استفاده در ساخت و سازها) و در شاخص ساماندهی و بهبود معابر (متغیرهای ساماندهی و بهبود معابر و رعایت حریم رودخانه و گذرگاه‌ها و مشارکت در بهسازی روستا) به ترتیب بیشترین و کمترین مقدار میانگین را به خود اختصاص داده اند. همچنین در هر یک از متغیرهای بعد زیست‌محیطی به تفکیک شاخص‌های سه‌گانه بیانگر آن است که در شاخص تغییرات کاربری (متغیرهای تغییرات کاربری در مزارع و باغات و تخلیه نخاله‌های ساختمانی)، در شاخص آلودگی محیط (متغیرهای بهبود روش‌های دفع زباله و همکاری در تامین هزینه‌های جمع‌آوری زباله) و در شاخص تخریب محیط (متغیرهای تخریب زیبایی‌های طبیعی و تخریب مراتع و زیست‌گاه‌های حیات وحش) به ترتیب دارای بیشترین و کمترین مقدار میانگین بوده‌اند و در ارتباط با هر یک از متغیرهای بعد فقر به تفکیک شاخص‌های سه‌گانه بیانگر آن است که در شاخص اقتصادی (متغیرهای مشاغل غیرکشاورزی و درآمد سرانه)، در شاخص اجتماعی (متغیرهای بیمه محصولات کشاورزی و مشارکت در امور عمومی) و در شاخص کالبدی (متغیرهای دسترسی به زمین مسکونی جهت ساخت و ساز و پاکیزگی محیط و منظر روستا) به ترتیب دارای بیشترین و کمترین مقدار میانگین در محدوده مورد مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۴).

جدول ۴. تحلیل توصیفی متغیرهای پژوهش

بعد	شاخص	متغیر	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
اقتصادی	اشتغالزایی	اشتغال در فعالیتهای غیر کشاورزی	۳/۸۴	۰/۷۲۸	۰/۱۸
		اشتغال در زیرساخت‌های خدماتی	۳/۹۰	۰/۶۹۵	۰/۱۷
		توسعه فعالیتهای کارآفرینی	۴/۴۳	۰/۴۹۶	۰/۱۱
		ایجاد اشتغال در زمینه خدمات	۴/۴۵	۰/۴۹۹	۰/۱۱
اقتصادی	درآمدزایی	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی خانوار و افزایش میزان آن	۴/۴۶	۰/۵۰۰	۰/۱۱
		قیمت کالاهای ضروری و مصرفی در زمان حضور گردشگران	۴/۴۸	۰/۵۰۱	۰/۱۱
		سرمایه‌گذاری در اماکن	۳/۹۰	۰/۷۳۵	۰/۱۸
اقتصادی	سرمایه‌گذاری	فرصت‌های پس‌انداز خانوارهای روستایی	۴/۵۰	۰/۵۰۲	۰/۱۱
		سرمایه‌گذاری در مشاغل سنتی	۳/۷۸	۰/۷۵۵	۰/۱۹
		سرمایه‌گذاری‌های غیر دولتی در جاذبه‌ها	۳/۳۹	۱/۰۳	۰/۳۰
اجتماعی - فرهنگی	مشارکت و همکاری	رعایت آداب و رسوم محلی	۴/۴۹	۰/۵۰۲	۰/۱۱
		همکاری در مدیریت امور روستا	۴/۴۵	۰/۴۹۹	۰/۱۱
		مشارکت در تامین هزینه‌های عمومی	۴/۴۴	۰/۴۹۸	۰/۱۱
		همیاری در تامین هزینه‌های خدمات	۴/۴۶	۰/۵۰۰	۰/۱۱
		میزان همدلی در میان اهالی روستا با گردشگر	۴/۴۹	۰/۵۰۲	۰/۱۱
	امنیت	احساس امنیت در روستا	۴/۲۹	۰/۷۷۵	۰/۱۸

۰/۱۱	۰/۴۹۹	۴/۴۵	میزان جرائم و ناهنجاری‌ها در روستاها		
۰/۱۱	۰/۴۹۶	۴/۴۳	رواج فرهنگ مصرفی در روستاها		
۰/۱۷	۰/۶۹۱	۴/۰۴	میزان تغییر در ارزش‌های مردم محلی ناشی از حضور گردشگران		
۰/۱۱	۰/۵۰۱	۴/۴۸	آلودگی‌های رفتاری متعارض با هنجارهای جامعه		
۰/۱۱	۰/۴۹۶	۴/۴۳	رفتارهای غصب آلود مردم نسبت به گردشگران		
۰/۱۷	۰/۶۶۲	۳/۷۸	کاهش مهاجرت ساکنین بویژه جوانان	مهاجرت	
۰/۱۳	۰/۴۹۹	۴/۴۵	مهاجرپذیر روستاها		
۰/۱۱	۰/۴۹۵	۴/۴۲	افزایش جمعیت سالمندان و بازنشستگان		
۰/۱۱	۰/۵۰۱	۴/۴۷	جذب سرمایه‌های مهاجران و کارآفرینان ساکن در شهر با منشاء روستایی		
۰/۱۱	۰/۵۰۲	۴/۵۰	درون کوچی و بازگشت مهاجران سال‌های قبل		
۰/۱۰	۰/۴۹۷	۴/۵۷	بهبود استانداردهای مسکن	بهبود استاندارد ساخت‌وساز	کالبدی
۰/۱۹	۰/۷۸۶	۴/۰۴	تغییرات صورت گرفته در بافت کالبدی روستا		
۰/۱۷	۰/۷۲۱	۴/۲۴	مصالح مورد استفاده در ساخت و سازها		
۰/۱۷	۰/۷۲۸	۴/۱۸	نظارت و کنترل بر ساخت و سازها		
۰/۱۱	۰/۵۰۱	۴/۵۳	استفاده از دانش‌های جدید در ساخت ساز		
۰/۱۱	۰/۵۰۰	۴/۴۵	ساماندهی و بهبود معابر و رعایت حریم رودخانه و گذرگاه‌ها	ساماندهی و بهبود معابر	
۰/۱۹	۰/۷۵۹	۳/۹۷	جدول‌گذاری و شن‌ریزی کردن معابر		
۰/۱۷	۰/۶۴۴	۳/۵۸	توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جاده‌ای		
۰/۱۴	۰/۶۴۴	۴/۳۶	مشارکت در بهسازی روستا		
۰/۱۷	۰/۷۰۷	۴/۰۱	تغییرات کاربری در مزارع و باغات		
۰/۱۹	۰/۷۲۱	۳/۷۳	ساخت و ساز بدون برنامه	تغییرات کاربری	
۰/۲۴	۰/۹۳۶	۳/۷۶	تخلیه نخاله‌های ساختمانی		
۰/۲۷	۰/۹۴۵	۳/۴۳	تغییرات کاربری‌ها در دامنه‌ها و مراتع محدوده بافت روستا		
۰/۲۸	۰/۹۴۷	۳/۲۹	آلودگی منابع آب		
۰/۲۳	۰/۸۸۱	۳/۷۸	همکاری در تامین هزینه‌های جمع‌آوری زباله	آلودگی محیط	زیست محیطی
۰/۳۳	۱/۱۲	۳/۳۹	بهبود روش‌های دفع زباله		
۰/۲۱	۰/۷۸۲	۳/۶۹	میزان دسترسی به خدمات بهداشتی		
۰/۲۸	۱/۰۶	۳/۷۰	جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی		
۰/۱۷	۰/۶۲۶	۳/۴۸	رعایت پاکیزگی محیط		
۰/۲۲	۰/۸۶۴	۳/۸۳	تخریب زیبایی‌های طبیعی	تخریب محیط	
۰/۱۸	۰/۷۷۶	۴/۱۰	تخریب مراتع و زیست‌گاه‌های حیات وحش		
۰/۲۱	۰/۷۱۵	۳/۳۵	کاهش تنوع پوشش گیاهی بدلیل توسعه دامداری‌ها		

۰/۱۹	۰/۷۵۲	۳/۸۹	تخریب پوشش های گیاهی بدلیل خاکبردار و ساختمان سازی	اقتصادی	فقر
۰/۲۲	۰/۶۹۷	۳/۰۸	افزایش میزان محصولات تولیدی		
۰/۲۱	۰/۷۶۹	۳/۶۶	کاهش هزینه های تولید		
۰/۱۹	۰/۷۷۸	۴/۰۰	افزایش تنوع منابع درآمدی		
۰/۱۸	۰/۶۹۳	۳/۶۶	افزایش پس انداز درآمد		
۰/۲۴	۰/۸۵۵	۳/۵۰	کاهش بیکاری در طول سال		
۰/۳۴	۱/۱۰	۳/۲۲	افزایش ثبات درآمد		
۰/۱۸	۰/۷۶۶	۴/۱۶	کسب درآمد		
۰/۳۱	۱/۰۹	۳/۴۴	مشاغل غیرکشاورزی		
۰/۳۱	۱/۰۲	۳/۲۹	منابع درآمدی		
۰/۲۸	۰/۸۹۱	۳/۱۵	میزان تولید محصولات		
۰/۳۶	۱/۱۵	۳/۱۶	کافی بودن درآمد نسبت به جمعیت خانوار و ...		
۰/۴۵	۱/۲۳	۲/۷۲	تنوع شغلی		
۰/۴۵	۱/۲۳	۲/۶۶	رضایت از شغل		
۰/۳۵	۱/۲۰	۳/۴۱	بهبود درآمد سرانه		
۰/۳۵	۱/۱۶	۳/۲۸	بهبود فضاهای آموزشی	اجتماعی	
۰/۳۶	۱/۲۱	۳/۳۵	میزان زاد و ولد		
۰/۳۵	۱/۲۷	۳/۶۰	امید به زندگی		
۰/۳۴	۱/۲۳	۳/۵۳	بهداشت		
۰/۳۴	۱/۰۵	۳/۰۸	آموزش و پرورش		
۰/۳	۰/۸۸۲	۲/۹۴	میزان مهاجرت		
۰/۲۷	۰/۸۳۵	۳/۰۱	امنیت اجتماعی		
۰/۳۴	۰/۸۷۶	۲/۵۷	همکاری با مسئولین محلی		
۰/۲۶	۱/۰۷	۳/۹۷	مشارکت در امور عمومی		
۰/۲۴	۰/۸۷۵	۳/۶۴	بیمه درمانی روستایی		
۰/۲۸	۰/۸۹۸	۳/۱۳	بیمه محصولات کشاورزی	کالبدی	
۰/۳۱	۱/۰۹	۳/۴۹	دسترسی به زمین مسکونی جهت ساخت و ساز		
۰/۲۲	۰/۷۸۱	۳/۸۰	ساخت اماکن عمومی		
۰/۲۶	۰/۸۹۴	۳/۳۸	بهبود وضعیت معابر		
۰/۲۹	۰/۹۷۷	۳/۲۹	بهبود روشنایی معابر		
۰/۳۳	۱/۱۵	۳/۴۸	بهبود کیفیت مصالح		
۰/۳۳	۱/۳۰	۳/۸۵	بهبود کیفیت معابر		
۰/۳۶	۱/۲۱	۳/۳۰	پاکیزگی محیط و منظر روستا		
۰/۷۷	۱/۸۵	۲/۳۸	بهبود عرض معابر		

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

برای بررسی وضعیت شاخص‌ها در ابعاد به کار گرفته شده در روستاهای مورد مطالعه از آزمون t تک نمونه استفاده شده است. تحلیل داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه و مصاحبه با ساکنین محدوده مورد مطالعه در روستاهای نمونه با استفاده از تحلیل میانگین عددی از دیدگاه پاسخگویان براساس آزمون t تک نمونه‌ای مبین بالابودن تاثیر گردشگری روستایی در محدوده مورد مطالعه می‌باشد. بنابراین با احتساب دامنه طیفی شاخص‌های بکار گرفته شده که بین ۱ تا ۵ براساس طیف لیکرت در نوسان است، این میزان برای تمامی ابعاد بالاتر از شرایط مطلوب (۳) ارزیابی شده است و تفاوت معناداری آن نیز برای همه شاخص‌ها کاملاً معنادار است. به طوری که یافته‌های تحلیل نشان‌دهنده نقش تعیین کننده گردشگری در متنوع سازی و ایجاد اشتغال در زمینه فعالیت‌های غیرکشاورزی، توسعه اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی (از قبیل تولید محصولات دامی و باغی، کارگری دامداری‌ها و مزارع و باغات...) بهبود زیرساخت‌های خدماتی و زیربنایی، تنوع بخشی به منابع درآمدی و افزایش میزان آن (فروش محصولات دامی و باغی به گردشگران، توسعه خرده‌فروشی و...)، توسعه سرمایه‌گذاری در روستا توسط گردشگران و.... به عنوان اثرات مثبت ناشی از توسعه گردشگری روستایی در منطقه روستاهای مورد مطالعه به شمار می‌آید. از طرفی دیگر حضور گردشگران در روستا و توسعه آن منجر به بروز اثرات منفی اقتصادی متعددی نیز شده است که افزایش قیمت زمین (اراضی کشاورزی و مسکونی داخل بافت روستا) و افزایش قیمت کالاهای ضروری و مصرفی در زمان حضور گردشگران در روستا از جمله مهمترین آنها می‌باشد. بنابراین به طور کلی می‌توان گفت که در همه شاخص‌ها معیار میانگین محاسبه شده بالاتر از حد متوسط بوده که در بعد اقتصادی درآمدزایی با میزان (۴/۴۵) در بالاترین فاصله از حد متوسط قرار گرفته است و در بعد اجتماعی-فرهنگی، شاخص مهاجرت با میزان (۴/۳۵) و در بعد کالبدی، شاخص ساخت و ساز (۴/۳۰) و در بعد زیست محیطی، شاخص تخریب محیط (۴/۱۹) در بالاترین فاصله از حد متوسط قرار گرفته است. همچنین در بعد فقر نیز معیار میانگین محاسبه شده بالاتر از حد متوسط می‌باشد اما نسبت به بعدهای دیگر در کمترین فاصله از حد متوسط قرار دارد (جدول ۵).

جدول ۵. معناداری تفاوت از حد مطلوب شاخص‌ها در تحول توسعه گردشگری در روستاهای درب گنبد

بعد	شاخص	میانگین	آماره آزمون t	درجه آزادی	معناداری	تفاوت میانگین
اقتصادی	اشتغالزایی	۴,۱۵۳۸	۴۴,۳۵۷	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۱۵۳۸۵
	درآمدزایی	۴,۴۵۴۵	۵۲,۷۲۴	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۴۵۴۵۵
	سرمایه گذاری	۴,۱۶۲۶	۴۵,۰۳۵	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۱۶۲۵۹
اجتماعی - فرهنگی	مشارکت و همکاری	۴,۲۴۶۲	۴۹,۷۱	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۲۴۶۱۵
	امنیت	۴,۳۶۲۵	۶۲,۹۳۳	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۳۶۲۴۷
	مهاجرت	۴,۳۵۵۵	۷۶,۳۳۸	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۳۵۵۴۸
کالبدی	بهبود استاندارد ساخت و ساز	۴,۳۰۶۳	۵۲,۳۹۰	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۳۰۶۲۹
	ساماندهی و بهبود معابر	۴,۱۳۴۶	۴۲,۳۲۰	۱۸۸	۰,۰۰۰	۱,۱۳۴۶۲
زیست محیطی	تغییرات کاربری	۳,۹۶۳۳	۳۳,۴۲۱	۱۸۸	۰,۰۰۰	۰,۹۶۳۲۹
	آلودگی محیط	۳,۵۴۶۶	۱۳,۱۳۱	۱۸۸	۰,۰۰۰	۰,۵۴۶۶۲

۱,۱۹۲۳۱	۰,۰۰۰	۱۸۸	۴۰,۰۸۹	۴,۱۹۲۳	تخریب محیط	فقر
۴۰۵۰۹	۰,۰۰۰	۱۸۸	۱۵,۴۱۸	۳,۴۰۵۱	اقتصادی	
۲۱۶۷۸	۰,۰۰۰	۱۸۸	۴,۹۲۶	۳,۲۱۶۸	اجتماعی	
۴۳۰۹۴	۰,۰۰۰	۱۸۸	۱۲,۷۹۰	۳,۴۳۰۹	کالبدی	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

برای بررسی وجود یا عدم وجود تفاوت ابعاد بررسی شده شاخص بررسی رابطه توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی دهستان درب گنبد از آزمون تحلیل واریانس بهره گرفته شد.

۴.۱. بعد اقتصادی

جدول (۶) نشان می‌دهد که با توجه به اینکه مقدار Sig بیشتر از خطای آلفا یعنی ۰/۰۵ برابر با ۰/۱۶۴ محاسبه شده است می‌توان نتیجه گرفت که واریانس نمونه‌ها همگن و برابر می‌باشد. همان گونه که در جدول تحلیل واریانس مدل رگرسیونی مشخص شده است میزان خطای آلفای (Sig) تحلیل واریانس کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) و برابر با ۰/۰۰۷ می‌باشد.

جدول ۶. برابری واریانس در روستاهای درب گنبد

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	Levene Statistic
۰/۱۶۴	۱۷۹	۱۰	۱/۴۷۳ ^a

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

براساس جدول (۷) نتیجه می‌توان استدلال کرد از لحاظ بعد اقتصادی در بین روستاهای مورد مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد و تاثیر ابعاد توسعه گردشگری بر کاهش فقر روستایی مورد تایید می‌باشد.

جدول ۷. تحلیل واریانس بین روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص اقتصادی

سطح معناداری	آماره آزمون	میانگین مجذورات	درجه آزادی	جمع مجذورات	
۰/۰۰۷	۲/۴۲۸	۰/۲۱۴	۱۲	۲/۵۶۷	بین گروهی
		۰/۰۸۸	۱۷۷	۱۱/۴۵۱	درون گروهی
			۱۷۹	۱۴/۰۱۸	کل

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

۴.۲. بعد فرهنگی و اجتماعی

همانطور که در جدول (۸) مشاهده می‌شود، میزان Sig بدست آمده بیشتر از خطای آلفا یعنی ۰/۰۵ برابر با ۰/۶۵۶ محاسبه شده در نتیجه می‌توان گفت که واریانس نمونه‌ها همگن می‌باشد. بر اساس جدول تحلیل واریانس مدل رگرسیونی (جدول ۹) مشخص است میزان خطای آلفای (Sig) تحلیل واریانس کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) و برابر با ۰/۰۳۹ می‌باشد.

جدول ۸. برابری واریانس در روستاهای مورد مطالعه

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	Levene Statistic
۰/۶۵۶	۱۶۸	۲۱	۱/۹۳۸ ^a

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

براساس جدول (۹) نتیجه می توان استدلال کرد از لحاظ بعد اجتماعی و فرهنگی در بین روستاهای مورد مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد و تاثیر ابعاد توسعه گردشگری بر کاهش فقر روستایی مورد تایید می باشد.

جدول ۹. تحلیل واریانس بین روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص اجتماعی- فرهنگی

سطح معناداری	آماره آزمون	میانگین مجذورات	درجه آزادی	جمع مجذورات	
۰/۰۳۹	۱/۰۷۹	۰/۰۹۸	۲۲	۲/۱۶۳	بین گروهی
		۰/۰۹۱	۱۶۸	۱۰/۹۳۲	درون گروهی
			۱۶۹	۱۳/۰۹۵	کل

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

۴.۳. بعد زیست محیطی

براساس جدول (۱۰) میزان Sig بدست آمده بیشتر از ۰/۰۵ برابر با ۰/۲۲۶ بدست آمده است که می توان گفت واریانس نمونه ها همگن و برابر می باشند. براساس این جدول تحلیل واریانس مدل رگرسیونی میزان خطای آلفای (Sig) تحلیل واریانس کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) و برابر با ۰/۰۰۰ محاسبه شده در نتیجه می توان استدلال کرد که از لحاظ زیست محیطی در بین روستاهای مورد مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۱۰. برابری واریانس در روستاهای مورد مطالعه

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	Levene Statistic
۰/۲۲۶	۹۹	۴۲	۱/۲۲۵ ^a

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

براساس جدول (۱۱) نتیجه می توان استدلال کرد از لحاظ بعد زیست محیطی در بین روستاهای مورد مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد و تاثیر ابعاد توسعه گردشگری بر کاهش فقر روستایی مورد تایید می باشد.

جدول ۱۱. تحلیل واریانس بین روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص زیست محیطی

سطح معناداری	آماره آزمون	میانگین مجذورات	درجه آزادی	جمع مجذورات	
۰/۰۰۰	۳/۵۰۲	۰/۲۳۷	۴۳	۱۰/۱۷۸	بین گروهی
		۰/۰۶۸	۱۴۶	۶/۶۹۲	درون گروهی
			۱۸۹	۱۶/۸۷۰	کل

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

۴.۴. رابطه بین ابعاد بررسی شده از شاخص توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی

برای بررسی کیفیت رابطه موجود بین ابعاد بررسی شده شاخص توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی درب گنبد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. این ضریب شدت رابطه و نوع رابطه (مستقیم یا معکوس) بین دو متغیر را نشان می دهد و مقدار آن بین ۱ تا -۱ متغیر است (مومنی و فعال قیومی، ۱۳۸۹: ۱۱۰). با توجه به اینکه از میانگین

سنجه‌های مربوط به هریک از ابعاد توسعه گردشگری و فقر، جهت آزمون همبستگی استفاده می‌گردد، لذا داده‌های مورد استفاده، داده کمی محسوب می‌شوند، توزیع داده‌ها نیز نرمال بوده و تعداد آنها نیز زیاد است، در نتیجه ضریب همبستگی پیرسون برای سنجش رابطه بین ابعاد بررسی شده، آزمون مناسبی خواهد بود. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد رابطه مشاهده شده بین ابعاد شاخص توسعه گردشگری و فقر، رابطه همبستگی مثبت (مستقیم) است. یعنی افزایش میزان رضایت از یک بعد همسو با افزایش رضایتمندی در ابعاد دیگر است. با توجه به مقادیر به دست آمده (۰/۰۰) رابطه همبستگی بین ابعاد بررسی شده در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد قابل اعتماد و معنادار است (جدول ۱۲).

جدول ۱۲. بررسی میزان همبستگی بین ابعاد مختلف مؤثر توسعه گردشگری بر کاهش فقر در مناطق روستایی

فقر	زیست محیطی	کالبدی	اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	ابعاد
۰/۲۹۹	۰/۲۲۳	۰/۱۸۱	۰/۲۵۳	۱	ضریب پیرسون
۰/۰۲۲	۰/۰۶۰	۰/۰۳۰	۰/۰۰۲		سطح معناداری
۰/۰۲۷	۰/۳۹۰	۰/۴۱۷	۱		ضریب پیرسون
۰/۲۵۳	۰/۰۱۲	۰/۰۰۹			سطح معناداری
۰/۳۴۷	۰/۳۰۹	۱			ضریب پیرسون
۰/۰۰۰	۰/۰۱۰				سطح معناداری
۰/۵۳۷	۱				ضریب پیرسون
۰/۰۰۳					سطح معناداری
۱					ضریب پیرسون
					سطح معناداری

(**) معناداری همبستگی در سطح ۰/۰۱

۴.۵. بررسی میزان اثرگذاری هریک از ابعاد بررسی شده در تبیین میزان توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی دهستان درب گنبد

برای بررسی میزان اثرگذاری ابعاد بررسی شده شاخص توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی دهستان درب گنبد از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه خطی بهره گرفته شد. تحلیل رگرسیون از روش‌های پرکاربرد در مطالعات اجتماعی - اقتصادی است. این روش رابطه تنگاتنگی با ضریب همبستگی دارد. بدین معنا که برای انجام رگرسیون، باید ضریب همبستگی محاسبه شود. در صورتی که میان متغیرها همبستگی وجود داشت باشد، می‌توان از تحلیل رگرسیون استفاده کرد (کلانتری، ۱۳۸۵: ۱۶۹). همان طور که در جدول (۱۳) نیز ملاحظه می‌گردد، بین توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی دهستان درب گنبد با ابعاد بررسی شده از این شاخص، در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه همبستگی مستقیم معنادار وجود دارد و این بدین معنا است که می‌توان از تحلیل رگرسیون برای پیش بینی میزان اثرگذاری هر یک از ابعاد بررسی شده در کاهش فقر روستایی در محدوده مورد مطالعه استفاده کرد.

جدول ۱۳. بررسی میزان همبستگی ابعاد مختلف مورد بررسی توسعه گردشگری در کاهش فقر

فقر	زیست محیطی	کالبدی	اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	ابعاد
۰/۴۱۶	۰/۳۵۵	۰/۲۹۵	۰/۳۲۲	۰/۳۹۱	ضریب پیرسون
۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۰۰۰	۰/۰۲۲	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۱۸۹	۱۸۹	۱۸۹	۱۸۹	۱۸۹	فراوانی

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

برای بررسی نقش گردشگری و تاثیر آن بر کاهش فقر از آزمون رگرسیون $\hat{y} = a + bx$ استفاده شده است که این آزمون سطح معناداری بودن شاخص های بکار گرفته شده را نشان می دهد. بنابراین شیوه کار در رگرسیون به این صورت است که ابتدا معنی داری کل مدل رگرسیون مورد آزمون قرار می گیرد که این کار توسط جدول تحلیل واریانس (ANOVA) صورت می گیرد. سپس باید معنی داری تک تک ضرایب متغیرهای مستقل بررسی گردد که این کار نیز با استفاده از جدول ضرایب انجام می پذیرد. همان گونه که در جدول تحلیل واریانس مدل رگرسیونی (جدول ۱۴) مشخص است میزان خطای آلفای (Sig) تحلیل واریانس مدل رگرسیونی کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) و برابر با ۰/۰۰۰ می باشد و این نشان از آن دارد که بین ابعاد بررسی شده و توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی دهستان درب گنبد در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد رابطه معنادار وجود دارد. همان طور که در جدول (۱۷) نیز مشاهده می گردد، میزان همبستگی بین ابعاد مورد پنجگانه با متغیر توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی دهستان درب گنبد برابر با ۰/۷۵۵ است که یک همبستگی مستقیم و با شدت بالا به شمار می آید. اما با این همه، ابعاد پنجگانه بررسی شده در دهستان درب گنبد، مجموعاً توان تبیین ۵۵/۵ درصد از تغییرات (واریانس) شاخص توسعه گردشگری و فقر پس از آن را دارا هستند و بخش بزرگی از تغییرات این شاخص توسط عوامل دیگر تبیین می گردد.

جدول ۱۴. میزان تبیین ارزیابی توسعه گردشگری بر کاهش فقر در مناطق روستایی در محدوده مورد مطالعه

مدل	همبستگی	ضریب تعیین (R)	ضریب تعیین تصحیح شده (R ²)	تخمین خطای استاندارد
۱	۰/۷۵۵ ^a	۰/۵۷۰	۰/۵۵۵	۰/۳۵۱۱۵

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

بنابراین میزان توان ابعاد بررسی شده در تبیین توسعه گردشگری و فقر در مناطق روستایی دهستان درب گنبد یکسان و یک جهت نیست و همانگونه که ضریب استاندارد شده بتا در جدول (۱۵) نشان می دهند، بین ابعاد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، زیست محیطی و فقر با توسعه گردشگری و فقر رابطه مستقیم وجود دارد. در بین این ابعاد، بعد فقر با ضریب تاثیر ۱/۶۲۳ اثرگذاری و قدرت تبیین بیشتری نسبت به بقیه ابعاد بررسی شده در تبیین میزان توسعه گردشگری و فقر روستایی دارد. همبستگی مشاهده شده بین بعد کالبدی با توسعه گردشگری و فقر یک همبستگی بسیار جزئی معکوس است، همانطوری که نتایج جدول (۱۵) نشان می دهد، در رابطه با تاثیر مستقیم ابعاد اثرات گردشگری بر کاهش فقر روستایی، بعد اجتماعی و فرهنگی و بعد اقتصادی بیشترین مقدار بتا و بیشتر اثر گذاری را به دنبال داشته است.

جدول ۱۵. آماره‌های ضرایب مدل رگرسیونی متغیرهای مستقل پژوهش

مدل	سطح معناداری	مقدار T	ضرایب استاندارد		ضرایب غیر استاندارد	
			بتا	خطای استاندارد	B	
۱	۰/۰۰۳	۱/۷۴۹	-	۱/۲۱۸	۲/۱۳۰	(Constant)
	۰/۰۱۷	۰/۸۱۴	۰/۰۴۸	۰/۱۶۵	۰/۱۳۴	بعد اقتصادی
	۰/۰۲۸	۰/۲۱۸	۰/۰۷۶	۰/۱۹۴	۰/۲۵۶	اجتماعی و فرهنگی
	۰/۰۴۵	۰/۶۰۶	۰/۰۳۵	۰/۱۳۸	۰/۰۲۵	زیست محیطی
	۰/۱۸۹	-۰/۲۱۸	-۰/۰۱۲	۰/۱۱۴	-۰/۰۸۴	کالبدی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

۵. نتیجه گیری

ناکارآمدی و ناپایداری بسیاری از راهبرد های کلاسیک گذشته در زمینه توسعه روستایی، برنامه‌ریزان و دست اندرکاران را بر آن داشت تا راهبردهای جدیدی را جایگزین راهبردهای گذشته کنند، از این رو با مطرح شدن نظریه توسعه پایدار از دهه ۱۹۷۰ به بعد، توسعه گردشگری نیز به عنوان یکی از راهبردهای ممکن و قابل دوام برای توسعه در بسیاری از مناطق دور و روستایی، و شاید به عنوان یکی از جایگزین های مناسب برای پیاده‌سازی الزامات توسعه پایدار و پایداری محیط زیست، اجتماع و اقتصاد نواحی روستایی و هم چنین ایجاد اشتغال، سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی، بهبود زیر ساخت ها و منافع اقتصادی در نواحی روستایی مطرح شد. بنابراین گردشگری روستایی از یک سو، راه حل برخی از مشکلاتی از قبیل: نرخ بالایی بیکاری، مهاجرت‌های روستایی، وابستگی به بخش اولیه... و از سوی دیگر، عمل این فعالیت سبب تولید و تنوع و توزیع مجدد درآمد و ایجاد اشتغال می‌شود. همان طوری که بیان شد پیامدهای گردشگری در چند دهه اخیر به ویژه مناطق محروم منجر به توسعه پژوهش‌های زیادی در جهت کاربردی بودن علم شده است به طوری توکلی و همکاران(۱۳۸۹)، در مطالعه خود با عنوان " تاثیر مناطق نمونه گردشگری در محرومیت زادی از دیدگاه اجتماعات محلی " به این نتیجه رسیدند که با توجه به ویژگی های جغرافیایی و ظرفیت تحمل منطقه، ارزیابی CPM حکایت از غلبه همزمان فعالیت‌های بخش گردشگری در منطقه مبتنی بر الگوی زنجیره ای و منبع‌گرا بودن دارد. جمعه پور و نرجس(۱۳۹۱) در مقاله با عنوان « بررسی اثرات گردشگری بردارای ها و فعالیت ها معیشتی مردم در چهارچوب معیشت پایدار گردشگری» به این نتیجه رسیدند که با برنامه ریزی مناسب می توان از قابلیت ها و دارایی های معیشتی مردم در جهت گسترش گردشگری به مثابه استراتژی معیشتی مناسب بهره برد. همچنین پاپ زن و همکاران(۱۳۸۹)، در مقاله با عنوان « مشکلات و محدودیت های گردشگری روستایس با استفاده از نظریه بنیادی» به این نتیجه رسیدند که گردشگری منبع بسیار مهمی برای اشتغال نیروی کار غیرماهر، به ویژه زنان و مهاجران فقیر روستایی است. . بنابراین این تحقیق با پژوهش حاضر همسوی خاصی دارد. لذا این پژوهش به منظور توسعه‌ی گردشگری و کاهش فقر در نواحی روستایی دهستان درب گنبد (شهرستان کوه‌دشت) تدوین گردیده است. نتایج حاصله از این پژوهش، مبین آن بود که میزان توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه بالاتر از حد متوسط است (جدول ۵) و نیز بین میزان گردشگری در

روستاهای مورد مطالعه تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که بین سطح توسعه‌ی گردشگری در روستاها هم تفاوت معناداری وجود دارد ($p \text{ value} > /005$) در مجموع به منظور پاسخگویی به سؤال کلیدی پژوهش مبنی بر اینکه «بین توسعه‌ی گردشگری و فقر چه رابطه‌ای معنی داری وجود ندارد؟» با استفاده از روش‌های همبستگی و ضریب رگرسیون چند متغیره به تحلیل نوع رابطه اقدام شد که نتایج محاسبات نشان از وجود رابطه‌ی معنی داری و اثرگذاری در برخی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح معناداری ۹۹ درصد بین توسعه‌ی گردشگری و کاهش فقر دارد، بنابراین فرضیه مورد نظر رد می‌شود. با توجه به نتایج حاصله و پذیرفتن نقش گردشگری به عنوان راهبردی کلیدی برای توسعه، می‌توان بیان کرد که با تدوین و ارائه برنامه‌های جامع و هدفمند زمینه‌های کاهش فقر در نواحی روستاهای مورد مطالعه را فراهم کرد و به عنوان یک الگو در دیگر مناطق روستاهای کشور که با فقر روبرو هستند، تاکید کرد.

منابع

۱. ارضروم چیلر، نسرين (۱۳۸۴)، ابعاد گوناگون فقر در ایران، مجموعه پژوهش‌های اقتصادی، شماره ۲۷، اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۲. آمار، تیمور و برنجکار، افسانه (۱۳۸۸)، تحلیل جغرافیای گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی شهرستان بندر انزلی بعد از انقلاب اسلامی، فصلنامه چشم‌انداز جغرافیای، سال چهارم، شماره ۹، صص ۲۴-۷.
۳. عبدالحمید، قبادی، پرستو، زرافشانی، کیومرث و گراوندی، شهریار (۱۳۸۹)، مشکلات و محدودیت‌های گردشگری روستائیس با استفاده از نظریه بنیادی، مطالعه موردی: روستایی حریر، استان کرمانشاه، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۱، شماره ۳، ۵۲-۲۵.
۴. پیرائی، خسرو، شهنسوار، محمد رضا (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت فقر در مناطق شهری و روستایی، پژوهش‌های اقتصادی، سال نهم، شماره سوم، صص ۲۶۴-۲۳۳.
۵. توکلی، مرتضی، کیانی، اکبر، هدایتی، صلاح (۱۳۸۹)، تاثیر مناطق گردشگری در محرومیت زادی از دیدگاه اجتماعات محلی، مطالعه موردی: منطقه اورامان تخت کردستان؛ مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال دوم، شماره ششم، پاییز ۱۳۸۹، صص ۹۴-۷۳.
۶. جمعه‌پور، محمود، نرجس، کیومرث (۱۳۹۱)، بررسی اثرات گردشگری بر دارایی‌های و فعالیت‌های معیشتی مردم در چارچوب معیشت پایدار گردشگری، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، شماره ۱۷، سال هفتم، شماره ۱۷، بهار ۱۳۹۱، صص ۱۱۹-۸۷.
۷. دهقان، محمد (۱۳۸۴)، توسعه گردشگری پایدار، ماهنامه علمی - کشاورزی و زیست محیطی (دهاتی) سال ۳، شماره ۲۷، صص ۱۴-۹.

۸. قلی زاده، رضا (۱۳۹۵)، بررسی تاثیر گردشگری بر مثلث فقر، نابرابری و رشد اقتصادی، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال یازدهم، شماره ۳۶، صص ۱۶۰-۱۲۵.
۹. رضوانی، محمد رضا، بدری، سید علی، ترابی، ذبیح الله (۱۳۹۷)، تبیین الگوی طبیعت گردی و کاهش فقر در روستاهای منتخب شرق استان سمنان: مطالعه کیفی، فصل گردشگری و توسعه، سال هفتم، شماره چهارم، صص ۲۰۵-۲۲۵.
۱۰. رومیانی، احمد (۱۳۹۲)، ارزیابی نقش جریان سرمایه های شهری- روستایی در توسعه پایدار گردشگری، مطالعه موردی، دهستان حصار ولیعصر- شهرستان بوئین زهرا، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه زنجان، صص ۱۵۶-۱۴۵.
۱۱. رومیانی، احمد، عینالی، جمشید، هادی پور، مرضیه، حجتی پور، محمد (۱۳۹۸)، برآورد و سنجش رابطه اثر گذاری گردشگری با کاهش فقر در مناطق روستایی، مطالعه موردی: روستاهای چنگوره و اسماعیل آباد، شهرستان اوج، فضای گردشگری، سال پنجم، شماره ۲۰، صص ۹۸-۸۱.
۱۲. صابری فر، رستم، قیصاری، صدیقه (۱۳۸۸)، مدیریت اجتماعی مناطق روستایی و کاهش فقر، مطالعه موردی: روستاهایی منطقه حسین آباد غیناب سریش، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۸، صص ۳۶-۱۵.
۱۳. طالبی، حسین (۱۳۸۸)، الگوی بهینه کاهش فقر روستایی با تاکید بر بنیادهای جغرافیایی، مطالعه موردی: بخش خلجستان شهرستان قم، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی تربیت مدرس، ص ۲.
۱۴. عبداللهی، عبدالله، ولائی، محمد، انوری، آرزو (۱۳۹۲)، ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی در کاهش فقر روستایی، مطالعه موردی: روستای قیچاق، شهرستان میاندوآب، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۴، پیاپی ۶، صص ۱۵۳-۱۳۳.
۱۵. عنابستانی، علی اکبر (۱۳۸۸)، بررسی آثار کالبدی خانه های دوم بر توسعه سکونتگاه های روستایی. مطالعه موردی: روستاهای ییلاقی شهر مشهد، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، زمستان ۱۳۸۸، صص ۱۱۷-۱۰۳.
۱۶. عینالی، جمشید، رومیانی، احمد (۱۳۹۲)، اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری استان زنجان در راستای توسعه منطقه ای، مجله اندیشه جغرافیا، دانشگاه زنجان، شماره سوم، صص ۱۱۰-۹۰.
۱۷. فراهانی، حسین، عینالی، جمشید و عبدلی، سمیه (۱۳۹۲)، ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان مشهد میقات- شهرستان اراک. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۲۹، صص ۵۰-۲۷.
۱۸. قادری، اسماعیل (۱۳۸۸)، بررسی اجمالی وضعیت صنعت جهانگردی کشور، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات فرهنگی، شماره مسلسل: ۱۰۰۰۲، کد موضوعی: ۲۷۰.
۱۹. کلانتری، خلیل (۱۳۸۵)، پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی- اقتصادی با استفاده از نرم افزار SPSS، چاپ سوم، انتشارات صبا.

۲۰. گودرزی، محمد و جمعه پور، محمود (۱۳۹۴)، گردشگری حامی فقرا، راهبردی برای توسعه متوازن و پایدار اجتماعی روستایی (مطالعه موردی: روستای شهرک ولعصر در مجاورت تخت جمشید)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۴، شماره ۲، پیاپی ۱۰، ۴۹-۳۵.
۲۱. مومنی، فرشاد، یوسفی، محمد قلی، مبارک، اصغر (۱۳۸۸)، بررسی عوامل تعیین کننده رشد بهرهوری و فقر در مناطق روستایی ایران، مجله مطالعات اجتماعی، صص ۱۶۰-۱۳۹.
۲۲. حیدری، خلیل، بهرامی، فهمیه (۱۳۹۹)، بررسی تاثیر تحریم بر شاخص های رفاهی خانوارهای شهری و روستایی ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال بیستم، شماره ۷۶، صص ۳۶-۹.

23. Arntzen, Jaap. Setlhogile, Teshepo. & Barnes, Jon (2007). Rural livelihoods, poverty reduction, and food security in Southern Africa: Is CBNRM the answer? Washington, DC: International Resources Group.
24. Ashley, C., D. Roe and H. Goodwin, (2001), Pre-poor Tourism Strategies: Making.
25. Bogan, E. (2012, September). Rural tourism as a strategic option for social and economic development in the rural area in Romania. In *Forum Geograf* (Vol. 11, pp. 37-43).
26. Breidenhann, Jenny., & Wickens, Eugenia (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas vibrant hope or impossible dream? *Tourism Management*, 25(1), 71- 79.
27. Burton, C. G., Toquica, M., Asad, K. M. B., & Musori, M. (2022). Validation and development of composite indices for measuring vulnerability to earthquakes using a socio-economic perspective. *Natural Hazards*, 111(2), 1301-1334.
28. Butowski, L. (2010). Tourism in the EU economic and social cohesion policy in 1994–1999 and 2000–2006 budget programming periods. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 58(2), 145-159.
29. Gallent, N., Mace, A., Tewdwr-Jones, M., (2005): *Second Homes– European Perspectives And UK Policies*, Ashgate, London.
30. Giaoutzi, Maria., & Nijkamp, P., (2006), *Emerging trends in tourism development in an open world*.
31. Hall, C. M., & Jenkins, J. (2004). Tourism and public policy. *A companion to tourism*, 523-540.
32. Horáková, Hana (2010), Transformation of Rural Communities: Mobility, Tourism and Identity, *Acta Historica Universitatis Klaipedensis XX, Studia Anthropologica IV*, 2010, 37–51
33. Kariyasa, K., & Dewi, Y. A. (2011). This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search. Help ensure our sustainability. *Journal of Gender, Agriculture and Food Security*, 1(3), 1-22.
34. Kariyasa, K., and A. Dewi. (2011). Analysis of factors affecting adoption of integrated crop management farmer field school in Swampy Areas. *Int. J. Food Agric. Econ.* 1(2):29–38
35. Neth, B. (2008), *Ecotourism as a Tool for Sustainable Rural Community Development and Natural Resources Management in the Tunel Sap Biosphre Reserve*, Kassel University Press, Germany

36. Norris, M. And Winston, N. (2007). Second Homes In Scenic Rural Areas Of Ireland: Preliminary Results From A Study A Social, Economic And Enviromental Impacts. Paper Presented at the European Network for Housing Research (ENHR) International Conference on Sustainable Urban Areas, 25-28 June 2007.
37. Odeleye D.A. and Oyekanmi A.O.(2013). Tourism and rural development as means of combating global economic melt-down in Nigeria: Implications for counseling practice, Universal Journal of Education and General Studies (ISSN: 2277-0984) Vol. 2(1) pp. 021-025.
38. R.haghiri, M. george, B.(2012), rural tourism as a sustainable development alternative: an analysis with special reference to luanda, kenya, special issue: sustainability, tourism & environment in the shift of a millennium: a peripheral view. cultur, ano 06 - nº 03 - ago/2012. www.uesc.br/revistas/culturaeturismo licença copyleft: atribuição- uso não comercial- vedada a criação de obras derivadas
39. Pulido, J.I. y Cárdenas J.P. (2011). El turismo rural en España. Orientaciones estratégias para una tipología aún en desarrollo. Boletín de la Asociación de Geógrafos española, 56, 155-176.
40. sharpley r. and sharpley j. (1997), rural tourism- an introduction, international thomson business press, london, 1997. xviii, 165 pp. isbn 0-415-14010-2.
41. Sharpley, R. (2013). Tourism and development challenges in the least developed countries: the case of The Gambia. In *Tourism and the Millennium Development Goals* (pp. 43-64). Routledge.
42. Shaw, G., & Williams, A. M. (1997). The private sector: Tourism entrepreneurship—a constraint or resource. *The rise and fall of British coastal resorts*, 117-37.
43. Swallow, B., Johnson, N., Meinen-Dick, R., & Knox, A. (2006). The challenges of inclusive cross-scale collective action in watersheds. *Water International*, 31(3), 361-375.
44. Walker, J. & Walker, J. (2011), *Tourism concepts and practices*, New Jersey: Prentice Hall.
45. World Bank. (2003), *Global Economic Prospects and the Developing Countries 2003*, table 1.9, P. 30.
46. World Bank. (2013). *The world bank annual report 2013. The World Bank*.